

БАЧКАЛА
Олена Василівна,
ст. наук. співробітник
відділу науково-методичної роботи
та архівів
ДНСГБ УААН

(м. Київ)

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА АНТОНА МИХАЙЛОВИЧА ЯНГОЛЯ

У статті проаналізовано життєву, наукову, науково-організаційну і педагогічну діяльність видатного українського вченого-меліоратора, відомого в галузі осушувальної меліорації, професора Антона Михайловича Янголя. Відображені етапи його життя, наукову, педагогічну та організаційну діяльність.

В статье проанализирована жизненная, научная, научно организационная и педагогическая деятельность выдающегося украинского ученого-мелиоратора, известного в отрасли осушительной мелиорации, профессора Антона Михайловича Янголя. Отображены этапы его жизни, научную, педагогическую и организационную деятельность.

Vital, scientific, scientifically organizational and pedagogical activities of the prominent Ukrainian scientist-specialist in land-reclamation, known in industries of dry land-reclamation, professor Anton M. Yangol are analyzed in the article. The stages of his life, scientific, pedagogical and organizational activity are represented in the article..

При сільськогосподарському освоєнні боліт в умовах України необхідно здійснювати двобічне регулювання водно-повітряного режиму торфових ґрунтів, оскільки в деякі періоди вегетації спостерігається асинхронність між потребою рослин у воді і наявністю її в осушених торфових ґрунтах в різні фази вегетації.

Не дивлячись на те, що ще у 1873 р. Західною експедицією І.І. Жілінського, а пізніше В.Р. Рідігером була висловлена думка про доцільність зволоження осушених боліт в літні посушливі періоди, низький рівень розвитку сільського господарства в дореволюційний період і в перші роки Радянської

влади не дозволяв застосовувати зволоження на системах, побудованих примітивно. В ті роки болота осушували за допомогою відкритих каналів і, як правило, без яких-небудь водорегулюючих споруд. Всі заходи на таких системах були направлені лише на забезпечення часткового скидання надмірних вод. Майже ніяких досліджень по питаннях двобічного регулювання водного режиму на системах у той час не велися.

Необхідність вирішення проблем меліорації у Поліссі зумовила розвиток нових наукових напрямків і формувань плеяди відомих українських і білоруських учених по різних напрямках надзвичайно багатопланової меліоративної науки. Одним з її піонерів в області осушеної меліорації був Антон Михайлович Янголь.

Наукові розробки А.М. Янголя і свого часу повністю відповідали вимогам практики осушених меліорацій. Проте і сьогодні, коли гостро стає питання економічної ефективності і екологічної надійності гідромеліоративних систем, вчені звертаються до витоків меліоративної науки і тут розробки А.М. Янголя по двосторонньому регулюванню водного режиму осушуваних земель є основоположними.

А.М. Янголь

Ім'я Антона Михайловича Янголя тісно пов'язане з формуванням витоків меліоративної науки в гумідній зоні України.

Він народився 29 січня 1903 р. в с. Потік Кагарлицького району Київської області у багатодітній сім'ї селянина-бідняка. Пройшовши довгий та тернистий шлях від учня приходської школи до відомого вченого в галузі гідромеліорацій. З 1921 по 1923 рр. навчався в Кагарлицькій профтехшколі, далі в Мироцькому технікумі (1923-1925), звідки був переведений до Київського гідромеліоративного технікуму. Пізніше цей технікум було реорганізовано в Інженерно-меліоративний інститут, який він закінчив в 1928 році.

Ще у 20–30 роках минулого століття, коли прийшло усвідомлення необхідності початку широкомасштабних робіт з осушування та освоєння заплавлі річок Поліської і Лісостепової зон України, виник ряд теоретичних і практичних питань по осушенню і освоєнню цих заболочених, а разом з тим потенційно родючих торфових ґрунтів.

У 1929 році *Антон Михайлович* працював у Північній Крайовій Меліоративній організації (ПКМО) [2], як це зазначено наприкінці роботи [10], а досліди вів на Рудня-Радовельській болотній дослідній станції, директором якої в той час був *Тюленєв Микола Олександрович*, а потім з 1930 р. в Українському науково-дослідному інституті гідротехніки і меліорації (нині ІГіМ УААН), в коло своїх досліджень включав увесь комплекс актуальних питань осушувальних меліорацій. В період з 1930 до 1941 року працюючи в інституті на посадах молодшого та старшого наукового співробітника, очолював відділ осушення.

Працюючи в інституті А.М. Янголь разом з професором М.О. Тюленєвим були ініціаторами заснування Сульського дослідного поля у 1932 р., яке стало базою наукових досліджень у зоні східного Лісостепу та Полісся.

З 1941 по 1944 р. А.М. Янголь перебував як полковий інженер у військах Західного і 3-го Білоруського фронтів, був двічі поранений. У 1944 р. його як наукового працівника демобілізували, і він повернувся у свій інститут, де з 1944 по 1960 р. працював завідувачем відділу осушення і заступником директора з наукової праці [4].

З вересня 1960 по 1972 р. працював на посаді професора, завідувача кафедри сільськогосподарських меліорацій в Українському інституті інженерів водного господарства (м. Рівне).

В 1947 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Обґрунтування розрахунків ступеня осушення на торф'яних болотах УРСР" у ВНДІ гідротехніки і меліорації, а в 1968 р. у тому ж інституті захистив докторську дисертацію на тему "Увлажнение осушаемых болот в условиях Украинской ССР (теоретические и экспериментальные исследования и обобщение опыта)"

Початковий (принаймні—довоєнний) період наукової діяльності *Антон Михайловича* – це чисто осушувальні заходи – дослідження режиму ґрунтових вод, способи осушування, норми осушування, інтенсифікація осушування застосуванням кротового дренажу і т.п., тобто виключно – “боротьба з надмірним звогченням...” (роботи [11, 12]).

До думки про необхідність додаткового зволоження осушуваних земель *Антон Михайлович* прийшов поступово, уже у післявоєнний період, під час спільної роботи з *М.О. Тюленєвим* у напрямі ефективного освоєння осушуваних земель, коли прийшло чітке усвідомлення, що осушувані землі можуть пересихати, і справа не в тім, що неправильно (“надмірно”) осушили, а в тім, що водоємності кореневого (активного) шару ґрунту не завжди вистачає для забезпечення рослин під час літньої спеки і що треба поєднувати осушення – відведення зайвої води з додатковим зволоженням – подаванням у ґрунт додаткової вологи, коли він починає пересихати.

Ось тому і двобічне регулювання періодично перезволожуваних земель – у тому числі винахід на спосіб [13]. Для реалізації цієї ідеї потрібні були певні зусилля, щоб подолати іронічні репліки деяких фахівців на зразок: “... осушуєте? А зволожувати не доведеться?” (приклад – С.П. Плачинда уже наприкінці 80-х років минулого століття у центральній газеті). Починаючи з 1948 року, у період відбудови країни після розрухи і зміцнення її економічних можливостей, *А.М. Янголь* було запропоновано та теоретично обґрунтовано ідею практичного застосування двобічного регулювання водного режиму при здійсненні меліорації заплавлених і перезволожених земель.

А.М. Янголь є ініціатором створення і співавтором першого в Україні учбового посібника для вузів «Сільськогосподарські гідротехнічні меліорації», ним випущено дві основоположні монографії з двобічного регулювання водного режиму осушуваних ґрунтів.

Працюючи з 1960–1973 рр. завідувачем кафедри гідромеліорацій Українського інституту інженерів водного господарства (нині Національний університет водного господарства та природокористування) *А.М. Янголь*

виховав сотні інженерів-гідротехніків, які успішно працюють в Україні та багатьох державах СНД.

Під його керівництвом починали свій науковий шлях молоді вчені, які успішно захистили дисертації. Водночас слід зазначити, що в науковій діяльності *А.М. Янголя*, так склалася його доля, можна виділити два чітко виражених життєвих етапи – науково-виробничий (київський), пов'язаний з його роботою в УкрНДГіМ (нині ІГІМ УААН), та науково-педагогічний (рівненський), коли він працював в УПВГ. Ці два етапи визначально вплинули на формування в Україні фактично двох потужних наукових шкіл на основі вчення *А.М. Янголя*, і через тісну співпрацю та взаємозбагачення продовжують нести естафету, передану їм видатним учителем.

Серед його учнів і послідовників: представники Київської школи – доктори наук, професори О.В. Скрипник, А.В. Яцик, кандидати наук, наукові співробітники В.П. Кравченко, В.П. Кубишкін, В.Ф. Московченко, А.В. Черенков, П.І. Гаць, М.А. Долід, І.С. Сорока, М.О. Солопко та ін.; представники Рівненської школи – доктори наук, професори Г.С. Потоцький, М.О. Лазарчук, М.О. Клименко, Л.Ф. Кожушко, А.М. Рокочинський, кандидати наук, доценти С.М. Коробченко, В.А. Кузьминський, С.П. Майструк, Г.І. Сапсай, В.А. Живиця, А.С. Теслюкевич, В.Г. Муранов та ін. [6].

Висновки

Наукова діяльність *А.М. Янголя* широко відома, його розробки визнані, використовуються і розвиваються вченими та спеціалістами Білорусії, Росії, Литви та інших держав. Він був не тільки талановитим дослідником, а й пристрасним пропагандистом досягнень науки. Протягом свого творчого наукового життя він дбав про підтримку тісного зв'язку науки з виробництвом.

Список використаної літератури

1. *Особова* справа Антона Михайловича Янголя. – Архів Інституту гідротехніки і меліорації УААН. – Оп. 1л. – Од. зб. 121. – Арк. 450–527.
2. *Звіт* та інші матеріали про роботу Північної краєвої меліоративної організації Наркомзему УРСР. – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 27. – Оп. 11. – Од. зб. 1332. – 86 арк.

3. *Калантиренко І.І., Загайчук А.С.* Інститут гідротехніки і меліорації: Заснування, розвиток та найважливіші наукові досягнення за 75 років / Заг. ред. П.І. Коваленко. – К.: ПоліграфКонсалтинг, 2004. – 170 с.

4. *Музика О.П.* Янголь Антон Михайлович (1903-1983) // Вчені у галузях механізації, електрифікації та меліорації / УААН; Упоряд.: Р.Й. Целінський, З.П. Кірпаль, Л.О. Романчук, Л.А. Кириленко. – К.: Аграр. наука, 2000. – С. 292-294. – (Сер. “Українські вчені-аграрії ХХ століття”; Кн. 3.)

5. *Коваленко П.І.* Видатний вчений-меліоратор. (До 90-річчя від дня народження С.М. Алпатьєва) // Вісн. аграр. науки. – 1994. – № 12. – С. 96–97.

6. *Рокочинський А.М., Коробченко С.М., Покладньов Є.І.* До 100-річчя з Дня народження Янголя Антона Михайловича (29.01.1903–18.04.1983) // Вісн. Українського держ. ун-ту вод. госп-ва та природокористування: Зб. наук. праць. – Рівне, 2003. – Вип. 6 (19). – С. 45-46.

7. *Професор Янголь Антон Михайлович (1903–1983):* Бібліогр. покажч. наук. праць за 1929–1977 роки / УААН. ДНСГБ, Ін-т гідротехніки і меліорації; Уклад.: В.А. Вергунов, О.В. Бачкала; Наук. ред.: В.А. Вергунов, І.І. Калантиренко. – К., 2007. – 85 с. – (Сер. “Біобібліографія вчених-аграріїв України»; Кн. 18).

8. *А.М. Янголю – 75 лет* // Гидротехника и мелиорация. – 1978. – № 6. – С. 106.

9. *А.М. Янголю – 80 лет* // Гидротехника и мелиорация. – 1983. – № 4. – С. 50.

10. *Янголь А.М.* Режим ґрунтових вод на осушному болоті залежно від штучних факторів // Звіт про науково-дослідну роботу Рудня-Радовельської болотної дослідної станції. – К.: Вид. Рудня-Радовельської болот. досвід. ст. Наркомзема УСРР, 1929. – С. 73–95, іл., табл. – (Тр. Рудня-Радовельської болот. дослід. станції; Вип. 6).

11. *Янголь А.М.* Засоби боротьби з надмірним звогченням орних земель Українського Полісся: Звіт по темі за 1934 рік [Рукопис]. – 1934. – 33 с.

12. *Янголь А.* О нормах и степени осушения на болотах Украинского Полесья [Резюме] // Огляд робіт [На правах рукопису] / Н.К.З. У.С.Р.Р. Управління землевпорядження та меліорації, Всеукр. наук.-дослід. ін-т с.-г. меліорації; За ред. О.Т. Іванова. – Одеса, 1934. – Вип. 1-2. – С. 87–91.

13. *АС.* Регулирование водного режима почвы на осушенных болотах / А.М. Янголь, К.П. Мошинский, З.А. Забочина. – Удостоверение о регистрации № 14304 Гискомизобретений СССР; Зарегистрир. Укр. науч.-исследоват. ин-том гидротехники и мелиорации 25.06.1959 г.